

A MARMAROSI SKIZMA-PER 1913—1914-BEN.¹

Adatok azon vád megdöntésére, hogy Magyarország részes volna a háború előidézésében.

Csak 1912-ben indult meg végéig a kir. ügyészség és a m. kir. határrendőrség közreműködésével nagyszabású nyomozás, amely kétségtelenül felderítette, hogy az áttérési mozgalmak nagyszabású, következményeiben szinte beláthatatlan államellenes összeesküvés jelenségei, amely összeesküvés Máramaros megyén kívül nemcsak Bereg, Ung, Ugocsa, Zemplén és Sáros vármegyére terjedt ki, hanem szálai Abaúj-Toma vármegyében, a székesfővárosban és az ország északnyugati vármegyéiben is feltárhatók s hogy a mozgalmat a köznéphez tartozó vezetőkön kívül az értelmiségi osztályhoz tartozó egyének is támogatják és terjesztik.

Ez a nyomozás felderítette különösen a felvidéki vármegyék rutének lakta területein az Oroszországból irányított és pénzelt pánszláv propaganda eredetét, kereteit és fejlődő folyamatát, titkos céljait, igénybe vett anyagi és szellemi eszközeit. Felderítette, hogy működik az ország területén egy szövetség, amely részben vallási fanatizmustól fűtve, részben anyagi előnyökért létesült és külföldi, különösen oroszországi nemzetiségi izgatókkal, befolyásokkal, elölkelőkkel nyilván az orosz államhatalommal összeköttetésben álló orosz állampolgárokkal összeköttetést tart fenn. A szövetség kitűzött célja, hogy a magyar államnak rutének lakta felvidékét erőszakkal orosz uralom alá juttassák. E célból azon igyekeztek, hogy a rutén falvak lakosságát részint közvetlenül, részint a falvakban kiválogatott egyének útján ingyenes egyházi szolgáltatások kiállításba helyezésével áttérítsék a görög keleti orosz vallásra. A cél további szolgálataiban a rutén lakosságot az Oroszországból ingyen kapott izgató, lázító iratok, hírlapok, könyvek felolvasásával, magyarázásával és terjesztésével a görög katolikus vallás, papjai, a magyar hatóságok, a magyar alkotmány egyes intézményei s a magyar királynak törvényes joga ellen izgatták és lázították. Tervük szerint a talaj ilymódon való előkészítése után, a legelső kedvező alkalommal, kitör Oroszország és az Osztrák-Magyar Monarchia közt a rég óhajtott és várt háború, amikor is a rutén nép meg fogja tagadni az engedelmességet a magyar hatóságoknak. A magyar hatóságok a megtorlás terére lépven, a rutén nép segítségért kiált, mire az orosz hatalom betör Magyarországra s elfoglalja, örök birtokába veszi a rutének lakta területeket. Bebizonyult, hogy a mozgalom lelke, magyarországi terjesztője és irányítója Kabalyuk Sándor, orosz kém volt; bebizonyult, hogy ez az ember összeköttetésben állott az orosz népszövetséggel, a Csemovicban lakó Gerovszki testvérekkel, akik viszont Bobrinszki gróffal, a Szentpétervárt székelő Szent Szinódus és az orosz дума tagjával tartottak fenn összeköttetést. Bobrinszki gróf támogatta pénzzel a Gerovszkiak szerkesztette időszakos lapokat, amelyek telve voltak a magyar nemzet, a görög katolikus vallás és papjai ellen izgató cikkekkkel. Bebizonyult, hogy a csernovici orosz konzul közvetítésével utazgattak magyar állampolgárok Orosz-

¹ Lásd a 4. (8.) számban a 402. lapon.

országba, búcsújáró helyekre, valamint a végből, hogy ott egyesek az orosz állameszme szolgálatában álló, Magyarországra rendelt papokká képezhesse-nek ki, stb.

Nyilvánvaló lett, hogy Oroszország az ezeréves magyar örökség meg-
rablására tört, hogy kémei és zsoldosai befészkelődtek a magyar állam
területére s itt összeesküvést szőtt, hogy a magyar államterület egy részét
uralma alá juttassa, hogy magyar állampolgárokat hazaárulásra vett rá
kémkedés és hazájuk iránt ellenséges szolgálatok véghezvitele végett.

Ez a nyomozás szolgáltatta az anyagot a máramarosi skizma-perhez.

A magyar államhatalom leleplezvé a Maffiát, szinte maga kívánta
leszállítani az ügy jelentőségét, mert a kétségtelenül főbenjáró gaztettek
elkövetőit nagy mérséklettel csak az államfőházzal büntetendő izgatás és
lázítás vétsége miatt fogta bűnperbe a kir. ügyészség útján. Hogy a kormány-
zatnak ez az enyhesége politikai megfontolások eredménye volt, az alig
vitatható. Hogy helyes volt-e ez az enyhesség a külpolitika, a belpolitika s
különösen a nemzeti öntudat érdekeit tekintve, ennek eldöntésére ezúttal
nem vállalkozunk, mert megelégszünk itt az adatgyűjtő szerepével. Annyi
azonban tény, hogy a magyar mérséklet semmiféle elismerésre nem talált,
mert, amint ismeretes, a bűnperrel kapcsolatosan is, azóta is szünet nélkül,
a magyar uralom ellen a legbarbárabb bánásmód vádját emelték a nemzeti-
ségekkel szemben.

Mennyire nem volt köze az egész áttérési mozgásomnak magához a
valláshoz, illetőleg a görög katolikus vallás és a görög keleti ortodox
vallás közt levő dogmatikai különbségekhez, hanem ellenkezőleg a mozgalom
vezetői a magyarországi ruténségnek a magyar uralmi gondolat közösségből
való kiszakítását tartották szemük előtt, az élesen kitűnik a mozgalom egyik
vezetőjének, Vorobcsuk György (Jura) körösmezei napszámosnak a már-
marosszigeti vizsgálóbíró előtt 1913 február és március havában tett vallo-
másából. Közöljük ezt a vallomást az eredeti jegyzőkönyv alapján a lényeg-
telen részek kihagyásával:

Tanulatlan, paraszt-földműves ember vagyok, de érdeklődtem a
tudományok iránt s vallásos könyveket szerettem olvasni. Gerovszki
Alexi és Kabalyuk Sándor (Elek atya) minden elképzelhető ígérekkel
igyekeztek rávenni engem, hogy a magyarországi ruténeknek áttérését a
görög keleti orosz vallásra előmozdítsam. Ígérték, hogy kifizetik mintegy
X.000 K-t kitevő adósságomat s abba a községbe, ahol az áttérés befejeződik,
engem tesznek meg papnak vagy a felállítandó kolostor főnökének. Ilyen
körülmények közt számár eszemmel belementem abba, hogy óhajításuknak
meg fogok felelni. Igaz, hogy eleinte vallási dolgok körül folyt beszélgeté-
sünk, de már az 1910 évben megtudtam, hogy ez nem vallási dolog, himem
politikai működés. Ebben az évben szorosabb lett az összeköttetésem Kaba-
lyuk Elekkel és Marcinszki Fedorral. Mi hárman tudtuk azt, hogy az áttérés-
nek nem vallásos meggyőződés okából, hanem politikai okokból kell meg-
történnie, Szövetségünkhöz tartozott még Fircsák Illés, Palkaninec Mihály,
Hlusmányuk Olena, Petróci Demeter és Borkányuk Jakab. Én mindig ide-
genkedtem az ügytől, de Gerovszki Alexi azzal bátorított, hogy nem kell
félnem, mert az én dolgom a hozzám irányított könyveknek és leveleknek
megjelölendő személyek számára való eligazítása lesz. Én vállaltam is a fel-
adatot s legtöbb levelet és könyvet Kabalyuk Eleknek kézbesítettem, aki
Körösmezőn már gyanús ember volt s a rahói főbíró megtiltotta neki, hogy
a községben ide-oda járkálva összejöveteleket tartson. Gerovszki Alexi és
Georg küldték a leveleket és könyveket. Marcinszki Fedor címére is szóltak
a levelek és könyvek, valamint Izára Vakaró Vasziyinek. Ennek a Vakaró
Vasziyinek nem küldtem közvetlenül a küldeményeket, honon Palkaninec

Mihálynak írtam Husztra, hogy szóljon Vakarónak és küldje hozzám Körösmezőre a könyvekért és levelekért. Megtörtént az is, ha kisebb postáról volt szó, például egy levélről, hogy Palkaninecnek írtam levelet, beletettem az illető címzett levelét azzal a kéréssel, hogy továbbbiba. Palkaninec aztán, minthogy Huszt közel van Izához, üzent a címzettnak s átadta levelét. A kézbesítésnek ezt a módját Gerovszki Alexi határozta meg, mikor nála tanácskoztunk. Ez 1909-ben vagy 1910-ben történt, amikor Gerovszki Alexi megtudta, hogy az izaiak már gyanúsak a magyar hatóságok előtt. Gerovszki Alexitől tudom, hogy Izán a skizmatikus mozgalmat egy Rakovszki nevezetű pap készítette elő, aki sokáig működött Izán. Elmondta Gerovszki azt is, hogy amikor a skizmatikus mozgalom Izán kitört, el akart menni Izára, kirtásra buzdítani a népet, de a magyar hatóságok feltartóztatták és kitoloncolták.

Az volt a megállapodás, hogy ha az izai fiúk közül valaki Oroszországban kitanul papnak, az a miskolci görög keleti szerb egyház kötelékében fog működni. Ezért az izaiak színleg és papiroson görög keleti szerbeknek fogják magukat mondani sa papi tennivalókat egyelőre Kabalyuk Sándor fogja ellátni, mint a miskolci görög keleti szerb pap káplánja.

Gerovszki Alexi sok könyvet küldött kezemen keresztül Izára s ezeket az izaiak mindig Körösmezőn vették át. Legtöbbször Vakaró Vasziy és Kemény Stefán voltak a kiküldöttek, rajtuk kívül nálam jártak még többen is ebben az ügyben, de nevüket nem tudom. Kabalyuk Sándort Oroszországban, Cholmban szentelték pappá. Kabalyuknak mindössze négy elemije volt s Cholmban egy év alatt végezte el a papságot. Mikor hazajött, kérdeztem tőle, hol van a felszentelő bizonyítványa? Erre azt felelte, hogy az Athosz-hegyen hagyta a kolostorban, mert felszentelése után ott is töltött hat hónapot. Volt nála azonban egy bizonyítvány, amelyben az athoszi archimandrita azt igazolta, hogy Kabalyuk Sándor egészségi okokból Magyarországra való távozás végett szabadságot kapott.

Gerovszki Alexi többször utasított minket, hogy fiatal legényeket, nem baj, ha többet nem is tudnak írás-olvasásnál, vegyünk rá, hogy menjenek ki Oroszországba papnak tanulni. Ha aztán találtunk ilyen legényt, az illető Gerovszkihoz ment, írást adott neki s gondoskodott arról, hogy eljusson a kellő helyre. Az ilyen egyének ingyenes ellátást kaptak kint Oroszországban s képességeiktől függött, ki mennyi idő alatt tanulja ki a papságot. Nekem például Gerovszki azt mondta, hogy egy hónap leforgása alatt pappá szenteltet. Az Izáról papnak ment legények közül Kemény Vasziyt ismerem. Ez Gerovszki Alexi és Kabalyuk Sándor közreműködésével ment ki Oroszországnak Jablocsin nevű városába.

Kievben a Pecsavszka Laura kolostorban, amely nagyon gazdag, a búcsúra járók teljesen ingyen részesülnek ellátásban, télen 4—500, nyáron 2—3000 búcsúra járó szokott állandóan ott tartózkodni mintegy két hétig.

Egy alkalommal, úgy hiszem, 1910-ben két könyvet kaptam Gerovszki Alexitől, amely arról szól, miként halt meg Rakovszki, az izai pap. Ezt a könyvet Bobrinszki gróf írta. Gerovszkitől tudom, hogy a magyarországi rutének áttérése nagyon foglalkoztatja Bobrinszki gróft. Elmondta, hogy Bobrinszki gróf hatalmas úr, mindenütt befolyása van, egész Oroszországban nagy a tekintélye s a mi áttérési mozgalmunkat nagy Összegű pénzzel fogja támogatni. Ugyanezt megerősítette Kabalyuk Sándor is Bobrinszki grófról.

1909-ben vagy 1910-ben voltam legelőször Vakaró Vasziy izai lakossal a Gerovszki-testvéreknél. Láttam, hogy Vakaró ekkor már régebbi ismeretségben volt a Gerovszkiakkal. Ugyanekkor több más izai ember is ott járt velünk. Gerovszki mondta ekkor, hogy Beregben és Ungban jobban megy a dolog, mert ott a nép nem oly tudatlan, mint Máramarosban s többet adhat

a vallásra. Erre Vakaró Vaszily elmondta, hogy Izán felállítottak egy oroszországi keresztet az országút mellett, nagyon tetszett ez a népnek, úgyhogy ezután alig maradt meg valaki a görög katolikus vallásban. Gerovszki Alexi nagy Örömmel vette ezt tudomásul.

Gerovszki Alexi és Georg szerint a hozzám küldött könyveket oroszországi kolostorok és papnevelő intézetek küldik Bobrinszki gróf rendeletére. Kabalyuk is ugyanezt mondta a könyvek eredetéről. Kabalyuk Sándortól hallottam még 1910-ben, hogy járt Bobrinszki grófinál Oroszországban, aki nagyon szívesen látta vendégül három napon át s azt mondta neki Bobrinszki gróf, hogy mindent el kell követni, Magyarországon a görög katolikus ruténeknek a görög keleti orosz vallásra való áttérése végett. Pénz, költség nem számít, ő, Bobrinszki gróf mindent fedez. Kabalyuk ekkor 100 rubelt kapott s Kabalyuk hozta nekem az üzenetet^ hogy Bobrinszki gróf engem is szeretne látni. Szándékomban is volt elmenni hozzá, de valahogy elmaradt.

Gerovszki Alexinek Kabalyuk Sándoron kívül Pircsák Illés is bizalmas embere volt. Gerovszki Alexi egy Csurkánovics nevű emberrel együtt két lapot adott ki, egyiknek dme Ruzskaja Pravda, a másiké Vita I. Cerkov volt. Ezeket ingyen adták terjesztésre. Kérdeztem, kinek a pénzéből adják ezeket ki. Azt mondta Gerovszki, hogy az orosz vallás terjesztése érdekében részben különböző kolostorok és más egyházi intézetek, részben Bobrinszki gróf adják rájuk a pénzt. Ezek az újságok sokat foglalkoztak a magyarországi áttérésekkel, követendő példaként dicsérték az izaiak mozgalmát s kitartásra buzdították az izai népet.

Az áttérések ügyének politikai jellege volt, mert ez volt az alap arra, Gerovszki szerint, hogy Magyarországon az oroszoklakta terület cár főnhatósága alá kerüljön. Ezt Gerovszki nekem és társaimnak egyenesen meg is mondta, mint valódi célt. Rajtunk kívül, tehát a többieknek is tudniok kellett, hogy az áttérés csak eszköz s 10—20 év alatt el fogjuk émi a célt, amikor az összes görög katolikusokat az orosz egyházba terelhetjük; ez a cél megvalósul azáltal, hogy az orosz egyházba tért embereknek vallási feje a cár lévén, egyéb tekintetben is ő lett volna a feje a magyarországi ruténeknek.

Gerovszki Alexi kijelentette, hogyha az áttérteket nem sikerülne sem a magyarországi görög keleti szerb vagy görög keleti román egyházban elhelyezhetni, akkor ő keresztül fogja vinni, hogy vagy a konstantinápolyi pátriárka vagy valamely más külföldi egyházfő alá tartozzanak. Közben az áttért izaiak egyre sürgették a pravoszláv pap megérkezését, de Gerovszki azzal biztatta őket, hogy várják meg, míg egy pár izai fiú ki nem tanul Oroszországban papnak. Szó volt arról is, hogy Kabalyuk Sándor álruhában elmegy Izára a papi tennivalók ellátására, de beláttuk, hogy ezt úgysem lehetne titokban tartani. Később tervet eszeltünk ki arra, hogy Kabalyuk hatósági engedelemmel telepedjék meg Izán. A hatóságok félrevezetésére irányuló terv részleteire nem emlékszem.

A hozzám küldött könyveket és újságokat Izán nem igen terjesztettem, mert Izát figvelték a hatóságok, aztán ott már nem volt szükség erre. Ellenben Szajkófalván, Boncán, Ujbárdon végeztem terjesztést megbízottaim útján.

Az 1909 évben a húsvéti ünnepek előtt táviratot kaptam Gerovszki Alexitől, hogy rögtön utazzam hozzá Csemovicba fontos ügyben. Én csak húsvét után mehettem el hozzá, ekkor közölte velem, hogy az izaiak sürgetésére papot hozatott Oroszországból. Arra kért engem, hogy ezt a nála lévő papot kísérem el Izára. Én szabadkoztam, de nagy rábeszelésére az egyébként útlevéllal rendelkező papot magammal hoztam Kőrösmezőre. A pap lakásomon szállt meg, de ákként, hogy éjjel a szobában aludt, de nappal a

csűrben a szalma közé bújtattam, nehogy valaki meglássa. Hlusmányuk Olena közvetítésével üzentem az izaiaknak, hogy megjött a papjuk, vigyék el. Vakaró Vaszily jött aztán hozzám néhány nap múlva s közölte, hogy a pap Izára viteléről szó sem lehet a hatóságok gyanakodása miatt. Különbön új megállapodást kötöttek a miskolci szerb pappal, onnan jön ki egy pap, akit aztán fel fognak cserélni orosz pappal.

1912-ben, a húsvéti ünnepek előtt bővebben akarván tanulmányozni az orosz viszonyokat, Kabalyuk útmutatásaitok meghallgatása után Breszt-litovszkon át Jablocsinba mentem s az ottani zárda főnökénél jelentkeztem. Az útra Kabalyuktól is kaptam pénzt, aki egyébként megmondta, hogy a zárdafőnöktől szintén fogok kapni pénzt, kitanított, mit mondjak, hogy az ő részére is adjon pénzt. A zárdafőnök azonban nem adott pénzt, de az ünnepekre ott marasztalt s azt mondta, hogy Bobrinszki gróf is oda fog érkezni, várjam meg, az majd ad pénzt. Jablocsinban egyébként több izai fiúval találkoztam, áidk ott a kolostorban tanultak. Nem vártam be azonban Bobrinszki grófot, mert otthon Kabalyukon kívül senki sem tudta, hol vagyok s így hosszabb ideig nem akartam elmaradni.

Mikor a miskolci szerb pappal arról folyt tanácskozás, mi legyen az áttértek egyházi köteléke, amikor a görög keleti orosz vallást nem ismerik el Magyarországon, Kabalyuk szerint azt mondta a miskolci szerb pap, hogy mondjátok magatokat görög keleti magyaroknak. Ezt tudomásul veszik s ti oroszul fogtok csinálni mindent, mert két évszázad is beletelik, míg magyar nyelvű szertartó könyvek lesznek. A miskolci szerb papról nem tudom, hogy bele volt-e avatva a nagy titokba, abba, hogy az áttérés csak ürügy s hogy a cél tulajdonképpen Magyarország oroszoklakta területeinek Oroszországhoz való csatolása. Hogy Gerovszki Alexi megbízott benne, azt tudom. Abból egyébként előttünk, mint már említettem, nem csinált titkot Gerovszki Alexi, hogyha már a rutének többsége áttér, a területnek Oroszországhoz csatolása nem lesz nehéz.

MISKOLCZY ÁGOST.

(Folytatjuk.)

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI.

A Szemle zárta: minden hó 1-én délben. — Írógépen irt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza. Jut bélyeggel ellátott megcímzett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket háziilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni.